

УДК 378.016:811.111'253

**ЮРИДИЧНІ І НОРМАТИВНІ
АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ОБ'ЄКТ НАВЧАННЯ**

Ганічева Т.В., канд. пед. наук (Харків)

Стаття розглядає зміст формування перекладацької компетенції. Аналізуються юридичні й нормативні аспекти перекладацької діяльності.

Ключові слова: зміст навчання майбутніх перекладачів, перекладацька компетенція, юридичні і нормативні аспекти перекладацької діяльності.

Ганичева Т.В. Юридические и нормативные аспекты переводческой деятельности как объект обучения. Статья рассматривает содержание формирования переводческой компетенции. Анализируются юридические и нормативные аспекты переводческой деятельности.

Ключевые слова: содержание обучения будущих переводчиков, переводческая компетенция, юридические и нормативные аспекты переводческой деятельности.

Ganicheva T.V. Legal and Normative Aspects of Interpreter's/Translator's Activity as the Object of Teaching. The article deals with the subject-matter of developing the interpreters'/translators' competence. The issues concerning legal and normative aspects of the interpreter's/translator's activity are analyzed.

Key words: subject-matter of interpreters'/translators' competence development, interpreters'/translators' competence, legal and normative aspects of interpreter's/translator's activity.

З кожним роком Україна все впевненіше інтегрується у світове співтовариство, розвиває міжнародне співробітництво з іншими країнами у різних сферах: промисловості, торгівлі, культурі, науці, освіті тощо. Для забезпечення ефективного європейського співробітництва у зазначених сферах потрібні фахівці, здатні виконувати переклад, як усний так і письмовий, на професійному рівні. За останні десять років з'явилося немало досліджень, присвячених вивченню феноменів міжмовного і міжкультурного спілкування, компонентного складу перекладацької компетенції, а також інших аспектів перекладацької діяльності. Дослідженню проблеми навчання перекладу як спеціальності в цілому присвячено ряд робіт (І.С. Алексєєва [1], В.Н. Комісаров [2], Л.К. Латишев, В.І. Провоторов [3], А.Л. Семенов [5] та ін.). Спільним для більшості досліджень є те, що вчені вивчають зміст процесів іншомовного спілкування з позиції лінгвістичних досліджень. Чимало питань, пов'язаних з методикою навчання перекладу, таких як співвідношення різних видів вправ для підготовки перекладачів, визначення перекладацьких труднощів, процедура оцінювання перекладів, аналіз і підбір галузевих текстів як навчального матеріалу для підготовки перекладачів тощо залишаються відносно малодослідженими.

Однією з головних цілей навчання майбутніх перекладачів у мовному вищому навчальному закладі є формування перекладацької компетенції, зокрема її професійно-технічної складової, куди, зокрема, входять юридичні та нормативні аспекти фахової діяльності перекладача. Ці компоненти є відносно новими для роботи перекладача в Україні, оскільки вони є наслідком впровадження ринкових відносин у нашої країні. Відповідно, вони є малодослідженими, що й зумовлює **актуальність** і важливість даного дослідження.

Метою статті є постановка проблеми визначення змісту юридичних та нормативних аспектів професійної діяльності перекладача як об'єкта навчання на факультеті іноземних мов. **Завданнями** статті є аналіз питань, пов'язаних з технічними проблемами реалізації поставленої мети.

Сучасні процеси глобалізації викликають стрімке зростання ролі міжнародного обміну інформацією та її перекладу в різних сферах діяльності людей. З одного боку, з'являються переклади нових типів документів (контракти, установчі документи, митна й фінансова

документація), що свідчить про активізацію ділових контактів українських підприємств із закордонними партнерами. З іншого – спостерігається також зростання обсягу перекладу особистих документів, що свідчить про активізацію міграційних процесів на території України. Зазначена тенденція дозволяє припустити, що до програми підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності „Переклад” у мовних вищих навчальних закладах доцільно вводити теоретичні та практичні курси з перекладу комерційної документації і особистих документів. Як правило, переклад особистих документів, а також паперів, що відносяться до комерційної літератури, вимагає подальшого нотаріального засвідчення, що підвищує відповідальність перекладача за виконану роботу. Юридичні аспекти перекладацької діяльності включають цілу низку питань, з яких ми розглянемо лише два – авторське право перекладача на неопублікований переклад і юридичну відповідальність перекладача за його діяльність.

Проблема авторського права перекладача є на сьогодні досить гострою і до кінця невирішеною, навіть коли мова йде про опублікований переклад. Якщо перші закони про авторське право на свій твір були прийняті в Англії ще на початку XVIII століття, то вирішення проблеми авторського права перекладача серйозно стали займатися лише у XX столітті. Так, на XIX Генеральній конференції ЮНЕСКО, яка відбулася у 1976 р., розглядалася ця проблема й були прийняті рекомендації щодо юридичної охорони прав перекладачів і перекладів, а також розроблені практичні засоби щодо покращення статусу перекладачів. У цьому документі говориться, що рекомендації поширюються на усіх перекладачів, як штатних, так і нештатних. На жаль, цей документ не містить чіткого пояснення різниці між опублікованим і неопублікованим перекладом. Проте, в цьому документі йде мова про переклад літературного або іншого твору, який є, скоріше, опублікованим. В українському законодавстві також не описуються авторські права перекладача на переклад, коли він є неопублікованим. Якщо Держстандарт («Неопублікований переклад») існував до 1988 р., що передбачав згадування прізвища перекладача на титульному аркуші, то нова редакція згаданого держстандарту від 1988 р. вже не передбачає такого згадування. Сьогодні прізвище перекладача на титульному аркуші майже не згадується, за виключенням нотаріально засвідчених перекладів.

Таким чином, можна дійти висновку, що фактично, після виконання перекладу і отримання платні за виконану роботу, перекладач не має жодних авторських прав на свій переклад. Це може призвести до того, що у випадку копіювання цього перекладу у комерційних або інших цілях, перекладачу буде досить важко довести свої авторські права. Частковим вирішенням цієї проблеми може бути рекомендація для перекладачів ставити свій підпис на перекладі.

Іншим важливим питанням є розгляд юридичної відповідальності перекладача за виконану роботу. Виходячи з того, що студенти-перекладачі можуть стикатися з питаннями про юридичну і матеріальну відповідальність у своїй майбутній практичній діяльності, виконуючи переклад юридичної документації, комерційних або особистих документів, вони повинні бути обізнані з вимогами до якості перекладу, а також з відповідальністю, яку вони несуть за переклад згідно законодавства України. Таким чином, видається доцільним включити до змісту програм підготовки фахівців зі спеціальності „Переклад” інформацію щодо нормативних і юридичних аспектів перекладацької діяльності.

Наступним важливим аспектом перекладу як професійної діяльності є поняття норм. Всупереч поширеній думці про відсутність будь-яких норм, що регламентують перекладацьку діяльність в умовах ринкової економіки, такі норми існують і саме на їх основі має визначатися навантаження перекладача, враховуватися терміновість перекладу і оплата праці перекладача.

Враховуючи обсяг статті, зосередимо увагу на двох питаннях: на видах письмового перекладу та на так званому „робочому перекладі”. Згідно з Інструкцією щодо апробації міжгалузевих норм часу на переклад і переробку науково-технічної літератури і документації [4], письмовий переклад можна поділити на три види: переклад-чернетка, який містить основний зміст оригіналу і може мати неточності у термінології і стилі викладу; робочий переклад – повноцінний і стилістично грамотний переклад, який повністю відображає зміст оригіналу, але може містити певні неточності у термінології; переклад для опублікування – повноцінний, стилістично грамотний і якісний переклад, який повністю відображає зміст оригіналу і який пройшов редагування науковим редактором.

Зосередимо увагу на робочому перекладі, оскільки саме цей вид

перекладу найточніше відповідає вимогам до неопублікованого перекладу і потребує подальшого нотаріального або іншого засвідчення. Крім того, саме цей вид перекладу є найбільш частотним на ринку праці перекладачів. В Україні офіційною одиницею підрахунку обсягу неопублікованого тексту вважається авторський аркуш, обсяг якого становить 40 тисяч знаків (24 сторінки по 1860 знаків), включаючи пробіли між словами. З іншого боку, підрахунок обсягу тексту певними вітчизняними та іноземними замовниками нерідко здійснюється шляхом підрахунку самостійних слів. У таких випадках, перекладач-початківець може зіткнутися з прихованими проблемами. Справа в тому, що обсяг перекладу українською мовою суттєво перевищує обсяг оригіналу англійською мовою на (10-15 %). Враховуючи структурні розбіжності англійської та української мов, одна сторінка українського тексту містить більше слів, ніж така ж сторінка англійського тексту. Усі такі особливості повинні бути враховані під час визначення норм навантаження і оплати праці перекладача.

За згаданим документом-інструкцією, нормативи навантаження перекладача визначаються не за обсягом оригіналу, а за обсягом перекладу, незалежно від напрямку перекладу. Згідно з нормативами на письмовий переклад (з іноземної мови на рідну), перекладач повинен перекладати 8 сторінок на день по 1860 знаків, включаючи роботу зі словниками і довідковою літературою, виконання перекладу-чернетки та доведення тексту перекладу до рівня „робочий переклад”. Такі норми перекладу для професійного перекладача не є жорсткими, однак можуть бути причиною стресу для початківців, а отже студентів слід готувати відповідно. Приблизно такими ж нормативами керуються у багатьох перекладацьких компаніях для визначення терміновості перекладу: 8 сторінок на день – переклад не є терміновим, 12, 16 і 24 сторінки на день – терміновий, виконується з підвищенням платні. Обсяги, що перевищують 24 сторінки на день вважаються нереальними для якісного перекладу. Досвідчений перекладач здатний перекласти 24 сторінки на день, але він не може працювати у такому темпі постійно. Згідно ж із нормативами на письмовий переклад з рідної мови на іноземну, перекладач повинен перекладати по 6 сторінок на день (нетерміновий переклад). Враховуючи викладені вище нормативні аспекти перекладацької сфери, можна дійти до висновку, що такі аспекти „нелінгвістичної”

діяльності перекладача мають входити до змісту підготовки майбутніх перекладачів, оскільки студенти повинні знати не тільки „лінгвістичні” аспекти перекладу, володіти професійними навичками та уміннями, але й усвідомлювати особливості їхньої майбутньої професії, бути психологічно готовими виконувати доручену роботу якісно і в межах встановлених норм, а також нести юридичну відповідальність за якість виконаного перекладу.

Вивчення нормативних і юридичних документів, пов’язаних із перекладацькою діяльністю, аналіз практичних занять з теорії і практики перекладу, ознайомлення з роботою перекладацьких компаній, а також приватні бесіди з перекладачами дозволяють зробити висновок про те, що до змісту підготовки фахівців зі спеціальності „Переклад” у мовних вищих навчальних закладах доцільно ввести спеціальний теоретичний і практичний курс з нормативних і юридичних аспектів перекладацької діяльності. Змістом такого спецкурсу, крім засвоєння відповідної інформації, може бути також виконання вправ на переклад документації, особистих документів, інших клішованих текстів з дотриманням норм часу і якості його виконання.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у відборі відповідної інформації для включення до змісту навчання майбутніх перекладачів. На подальших етапах доцільно також відібрати найтипівіші клішовані документи, провести аналіз їх мовних та структурних особливостей, створити банк даних відповідних кліше, розробити алгоритми їх перекладу та комплекси вправ для їх вивчення, експериментально перевірити їх і проаналізувати одержані результати. У більш віддаленій перспективі можна розглядати можливість розробки програми для електронного перекладу відповідних документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение / Алексеева И. С. – СПб. : СПбГУ; М. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
3. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 136 с.

4. Межотраслевые нормы времени на работы, выполняемые в библиотеках: Центральное Бюро нормативов по труду Министерства по труду и социальному развитию РФ [Электрон. ресурс] : [сайт науч. библиотеки Томск. гос. ун-та] – Режим доступа : http://www.lib.tsu.ru/index_about.php?id=611. – Загл. с экрана.
5. Семенов А. Л. Основные положения общей теории перевода : [учеб. пособие] / А. Л. Семенов. – М. : Изд-во РУДН, 2005. – 99 с.